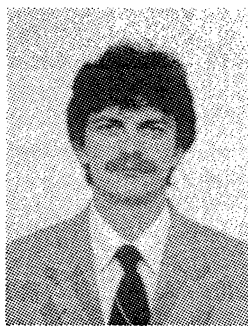

ІВАНИЦЬКИЙ Р.В.,
кандидат філологічних
наук, доцент

*Дипломатична
академія України
при МЗС України*

*“Прийде день, коли ти, Франціє,
ти, Росіє, ти, Італіє, ти, Англіє, ти,
Німеччино, усі ви, народи цього кон-
тиненту, об’єднаєтесь в одній най-
вищій спільноті. Не втративши
власної своєрідності і славетної не-
повторності, ви створите євро-
пейське братство...”*

**(Віктор Гюґо,
Дванадцять трактатів, 1850)**

Незадовго до підписання Маастрихтського договору філософ Герман Люббе писав: “Майбутній Європейський Союз повинен бути організованим федерально, інакше він взагалі не відбудеться.”¹ Дискусії про майбутній політичний устрій Європи набули особливої гостроти в останні роки. Головним чином це пов’язано з тим, що найближчим часом Європейський Союз опиниться перед безпрецедентно складним завданням прийняття дванадцяти нових членів, адаптація яких не повинна поставити під загрозу ефективне функціонування самого союзу. Окрім цього, необхідність проведення реформ зумовлена не самим лише розширен-

**ФЕДЕРАЛІЗАЦІЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ:
ПРОГНОЗИ І
ОЦІНКИ
СУЧАСНИХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ПОЛІТИКІВ**

ням ЄС. Введення спільної валюти вимагає ще тіснішої взаємодії на внутрішньому ринку, що потребує вужчої і глибшої координації європейськими державами своєї економічної, податкової та бюджетної політики. Спільна валюта вимагає єдиного ефективного зовнішнього представництва країн, що входять до ЄС. Депутат Європарламенту Клаус Генш зазначає, що Європейський Союз уже діє у класичних сферах повноважень європейських держав: регулювання ринку і наявність грошової одиниці, права і свободи громадян та їх захист. Тобто, Європейський Союз “пройшов шляхом до утворення федерації особливого типу вже далі, ніж це уявляють собі не лише більшість громадян, але й політики та публіцисти.”²

Ще у 1976 році лорд Жорж Томсон писав: “Європейське Співтовариство нагадує мені черепаха у моєму саду: коли я сиджу у своєму кріслі і дивлюся на неї, то мені здається, що вона зовсім не рухається. Проте, коли я, ненадовго задрімавши, прокидаюся знову, то виявляю, що вона уже добряче просунулася вперед.”³ За минулі п'ять років ЄС розвивався шляхом федералізації стрімкіше, ніж це могли уявити собі деякі федералісти ще 10 чи 50 років тому. На думку політолога Клауса Штюве, “навіть якби до остаточної реалізації федералістичних прагнень необхідно було б пройти ще довгий шлях, уже саме формулювання поняття “союз” вказує напрямок: ЄС повинен розвиватися до утворення федеративного устрою”⁴.

Багато дослідників розглядають федералізм як територіальний принцип організації держави, подібно до того, як цей принцип знаходить своє застосування у Німеччині чи Швейцарії, США чи Бельгії. При цьому менша увага звертається на те, що федералізм як філософія виходить за рамки виключно територіального застосування. Основні принципи федералізму – такі, як принцип субсидіарності, автономії, єдності у розмаїтті, мають важливе значення для розв'язання нагальних проблем сучасності: при цьому актуальність зберігається однаковою мірою як для питань вирішення проблем національних меншин, так і для питань децентралізації чи оптимізації структури підприємства, або ж проблем європейської інтеграції.

Європейський Союз виявляє сьогодні багато різноманітних федеративних ознак. Сюди, в першу чергу, можна віднести наступні: прямі вибори до Європарламенту, починаючи з 1979 р.; власні фінансові надходження до ЄС, започатковані у 1970/75 рр.; верховенство права співдружності над національним правом у рішеннях Європейського суду; наявність основних правових гарантій у багатьох статтях договорів про заснування ЄС і у юрисдикції Європейського суду. Заслугує на увагу факт заснування комітету регіонів, чия точна назва у ст. 263 “Договору про Європейське Співтовариство” формулюється як “комітет регіональних та місцевих територіальних органів”. Деякі дослідники вбачають у його існуванні ознаки майбутнього триступеневого федерального устрою Європейського Союзу.

Під час останнього самміту глав держав і урядів ЄС, що проходив у рамках засідання Європейської Ради у бельгійському Лакені з 14 по 15 грудня 2001 р., було прийнято рішення про створення Конвенту з питань реформування Європейського Союзу. Президентом Конвенту обрано колишнього президента Франції Валері Жискара д'Естена, відомого, серед іншого, також завдяки розробці спільно з колишнім федеральним канцлером ФРН Гельмутом Шмідтом пропозицій стосовно інтеграції на федералістичних засадах окремих політичних сфер тих держав, що входять до єврозони⁵.

Чим конкретніше вимальовуються територіальні обриси ЄС, тим інтенсивніше відчувається необхідність визначення його політичної "завершеності". Йозеф Яннінг наголошує, що дебати стосовно "завершеності" Європейського Союзу націлені, головним чином, на питання про визначення форми державності. Зразки федеративної держави і їх варіювання імпліцитно вказують на використання форм західних демократій для процесів інтеграції. Ідея федералізму і пов'язаний з нею розподіл повноважень між федерацією та її суб'єктами, демократичний процес прийняття рішень і гарантування свобод і прав громадян сприймаються у образі федеративної держави як постулат⁶.

У сучасних політичних та академічних дебатах стосовно реформування Європейського Союзу дискутуються різні концепції інтеграції: "Європа концентричних кіл", "модель європейського ядра", "концепція диференційованої інтеграції"⁷. Проте, як зауважує польський дослідник Іренеуш Каролевський, під час дискусії про вибір правильної моделі інтеграції часто ігнорується теорія федералізму. Таке обмежене бачення федералізму залишає поза увагою його динамічний аспект. Каролевський слушно пропонує сконцентруватися на політичних аспектах теорії федералізму⁸.

Американський теоретик федералізму Даніель Елазар також аргументує ширше бачення федералістичної ідеології, коли пише, що "використання федеративного принципу не обов'язково означає встановлення федеративного ладу у звичному розумінні сучасної федеративної держави. Суть федералізму полягає не у створенні особливих інституцій, а у інституціоналізації особливих взаємовідношень між учасниками політичного життя. Отже, федералізм є тим феноменом, який визначає ряд умов для організації політичних повноважень і влади ..."⁹.

Внесок Жака Делора до дискусії про федералізм

"Карл Великий нагадує нам, що Європа старша, ніж її держави. Нашим співтовариством ми по-новому відкриваємо Європу у її цілісності; вона (цілісність – P.I.) є наслідком багатостраждальної історії Європи"¹⁰. Ці слова з промови Жака Делора під час вручення йому премії Карла Великого 28 травня 1992 р. у Аахені характеризують нову Європу, за яку він завжди виступав, перебуваючи на посаді

президента Єврокомісії. Свій вклад до сучасних дебатів про європейську єдність та її “федеративне покликання” він робить за допомогою численних промов та інтерв’ю, не узагальнюючи, проте, викладені думки та ідеї у об’ємних публікаціях книжкового формату.

В період з 1985 до 1995 рр. Ж.Делор був президентом Єврокомісії. Ніхто не ставить під сумнів той факт, що, як стверджує австрійський професор Генріх Шнайдер, Ж.Делор – одна з найбільш визначних особистостей, котрі обіймали цю посаду: у 1989 р. видання “Newsweek” навіть помістило про нього публікацію під заголовком “Брюссельський цар”¹¹.

Ж.Делор завжди вважався палким прихильником тіснішої інтеграції держав, що входять до ЄС. Після складення ним повноважень президента Єврокомісії два основних фактори, на думку генерального секретаря організації “Європейський рух Німеччини” д-ра Маргольд Гартмут, визначають більш значною мірою, ніж раніше, його позицію: швидке поширення глобалізації і нагальні проблеми розширення на Схід¹².

Власні бачення, побажання та вимоги до наступного розвитку європейської інтеграції Ж.Делор вбачає в узгодженні протиріч між ідеальним уявленням та реальним наступним кроком. Щоб досягнути європейського об’єднання він пропонує розрізнити три взаємодоповнюючі аспекти: 1) покращення нинішнього функціонування союзу без зміни договору; 2) паралельне ведення діалогу про те, як виглядатиме Європейський Союз, що складатиметься з 30 членів; 3) створення політичних та інституційних передумов для руху авангарду шляхом політичної інтеграції¹³.

Таким чином, логічно, що Ж.Делор використовує шанс “наступного і неминучого, бо необхідного, розширення”¹⁴ для того, щоб наполягти на створенні федеративного взаємозв’язку між тими, хто може реалізувати його модель – формування авангарду. “Новий договір, – вважає Ж.Делор, – повинен дати авангарду можливість подальшого швидкого просування вперед. Цей авангард повинен постійно бути відкритим для тих, хто захоче до нього приєднатися. ... Він повинен мати власні інституції, завдяки яким будуть виключені будь-які недорозуміння”¹⁵. Небезпеку того, що утворення співтовариства як кінцева мета випаде з поля зору внаслідок розширення, Ж.Делор відхиляє аргументами щодо створення федерації: “Якщо ми хочемо продовжувати побудову політичної Європи, ми повинні дозволити такому авангардові утворити те, що може бути названим “федерацією націй”.”¹⁶

У публікації “Європейський авангард – за динаміку інтеграційних процесів” Ж.Делор уточнює власне розуміння словосполучення “федерація національних держав”: “федерація створюється для того, щоб було зрозумілим, хто за що відповідатиме, оскільки це є передумовою для прозорості, демократії і ефективності; національні держави залишатимуться, оскільки вони, без сумніву, продовжуватимуть відігравати свою роль”. І далі, “”Європейським Союзом” я називаю, таким чином, об’єднання, що розширюватиметься разом з авангардом, названим “Європейською федерацією”.”¹⁷

Для того, щоб ця федерація функціонувала, Ж.Делор пропонує створити “відповідні інституційні рамки”¹⁸. Відходячи від власних попередніх висловлювань про динаміку інтеграції, він пропонує реалізувати “федерацію націй” не шляхом поступового процесу подальшого розвитку існуючих договорів, а через укладення нового договору між членами авангарду, готовими до об’єднання у федерації: “своєрідний договір у договорі – звичайно, затверджений союзом”¹⁹.

Загалом, аналізуючи останні виступи Ж.Делора, можна констатувати, що він належить до числа тих, хто найдалі просунувся в осмисленні суспільного та політичного співжиття європейців, яке базуватиметься на засадах персоналізму та федералізму²⁰.

Уявлення Гельмута Шмідта про майбутнє ЄС

Над сучасним станом та майбутнім ЄС розмірковує також колишній канцлер ФРН Гельмут Шмідт. У інтерв’ю, даному 15 жовтня 2000 р. тижневику “Welt am Sonntag”, Г.Шмідт критично висловлюється про нинішній стан Європи: “Сьогодні немає жодного квадратного кілометра європейської території, де б певним чином не діяли регулювання з боку брюссельської комісії... Громадянин уже не може більше розібратися, хто що вирішує. Складно також зрозуміти, що вирішує Берлін, а що – Брюссель. Виникла змішана система компетенцій і повноважень ..., яка найгіршим чином ускладнюється через зростання претензій на додаткові повноваження з боку Брюсселя”.

Г.Шмідт вважає, що численні приписи, централізовано підготовлені для дії на території усього ЄС (як, наприклад, про кривизну вигину огірків для салату чи стосовно площі сидінь у сільськогосподарських тракторах), є “дармовою їжею для пропаганди з боку вороже налаштованих до ЄС націоналістів у Великобританії, Франції, Німеччині, Австрії та інших країнах”²¹. Об’єднуючи європейські інтереси, слід уникати небезпечної тенденції до централізму. Проте, часто цей централізм бере витоки із взаємодії національних міністерських бюрократій з брюссельською бюрократією Комісії.

Під час дискусії з прем’єр-міністром Баварії Едмундом Штойбером на тему “Обмежте владу Європи” Г.Шмідт наголошує, що нації лише тоді зможуть зберегти свої особливості і традиції у об’єднаній Європі, коли існуватиме розподіл повноважень. Він погоджується зі своїм співбесідником, що існує “кілька конкретних речей”, які Німеччина не зможе самостійно врегулювати: забезпечення внутрішнього ринку і стабільності грошової одиниці “євро”, спільне представництво у питаннях глобальної економіки, подолання організованої злочинності, проблеми міграції і надання притулку. Для розв’язання цих проблем відповідним європейським органам необхідно надати більше повноважень²².

Г.Шмідт називає три стратегічні принципи наступної інтеграції Європи, яких слід дотримуватися на початку нового століття:

“об’єднання Франції та Німеччини у ядро, використання спільних соціально-економічних переваг і здатність економічного, політичного та, за необхідності, військового самоствердження.”²³ Жоден з цих принципів досі ще не здійснений.

Колишній федеральний канцлер наголошує, що європейський інтеграційний процес ініціювали французи, значною мірою – це їхній витвір. Тому тісна співпраця між Парижем і Берліном і надалі залишатиметься “кардинальною передумовою для успіху європейського інтеграційного процесу”²⁴. “Європа може лише тоді процвітати, коли німці і французи у всіх важливих питаннях дотримуватимуться однієї позиції”, – підкреслює Г.Шмідт у своєму інтерв’ю газеті “Die Zeit”²⁵.

Важливу роль Г.Шмідт відводить “збереженню балансу” між національними державами та органами союзу. Він вважає, що тенденція до централізму, вина за яку покладається на усі органи ЄС, “серйозно загрожує здійсненню принципу субсидіарності, передбаченому у договорі про ЄС”. Шмідт обгрунтовано тлумачить субсидіарність як принцип, згідно з яким “органи ЄС повинні регулювати лише ті питання, які національні держави не можуть самостійно вирішити чи врегулювати, не піддаючи загрози виконання завдань, делегованих до компетенції органів ЄС”²⁶. При цьому Шмідт переконливо наголошує, що контроль за дотриманням принципу субсидіарності повинен стати одним з найважливіших завдань Європейської Ради і Європарламенту.

Для регулювання повноважень між Брюсселем та національними державами Г.Шмідт пропонує прийняти “документ” з нейтральною назвою, свого роду “договір про основи чи основний договір”. Він свідомо уникає вживання терміну “конституційний договір”, оскільки британці, на його думку, під час референдуму відразу відхилили б таке словосполучення. Пояснення пов’язане з їх політичною культурою: “Англія не має власної конституції, чому тоді вона повинна визнавати європейську конституцію?”²⁷

Г.Шмідт підкреслює, що ЄС не є державою. Відповідно до постановки завдань і до своїх структур він є “чимось абсолютно новим, динамічним унікумом”, який може змінювати і розширювати свої завдання. Але при цьому ЄС не має права вихолощувати національні держави, тому що вони залишаються “важливою базою для політичної самоідентифікації громадян Європи. Це – основна причина, чому органи ЄС і перш за все парламент повинні підпорядковувати свої дії принципів субсидіарності”²⁸.

Подібно до Ж.Делора Г.Шмідт підтримує ідею створення “відкритого до приєднання авангарду чи ядра, що складатиметься з декількох держав”. При цьому мова може йти “спочатку про шість держав-засновників інтеграції чи про держав-засновників валютного союзу”. На перспективу Шмідт вважає прийнятною триступеневу структуру, яка міститиме такі елементи: 1) Європейський Союз, який утворюватиме за допомогою чітко окреслених завдань, прав та інструментів загальний кон-

тур; 2) ядро держав, що є членами ЄС, знаходяться в центрі загального контуру і мають бажання інтенсивніше провадити інтеграцію, ніж цього вимагає договір про ЄС; 3) держави, які бажають стати членами ЄС, проте з різних причин ще не можуть цього зробити, і які пов'язані з ЄС обширним договором про асоціативне членство²⁹.

Шмідт знаходить навіть термін для визначення цієї конструкції: Європа трьох швидкостей. При цьому, вважає він, середня з трьох швидкостей є нормальним випадком.

Реалізація подібних структурних реформ необхідна також і з огляду на ту просту причину, що проведення єдиної спільної зовнішньої політики стількох держав, не кожна з яких бере участь у валютному союзі, є “абсолютною утопією”. Шмідт зазначає, що при цьому не обов'язково навіть змінювати договір про ЄС; усі нинішні і майбутні члени ЄС зможуть безперешкодно реалізовувати свої права і обов'язки³⁰.

У інформаційній брошурі “Thema Europa”, яка виходить під редакцією Г. Шмідта, поняття “європейське ядро” тлумачиться наступним чином: “Союз повинен сконцентруватися на вирішенні завдань у таких сферах ...: гарантування основних свобод та ринкової економіки, наявність єдиної валюти, рівність прав і безпеки громадян всередині союзу та захист спільних інтересів за межами союзу. Це – “європейське ядро”. Невід'ємним для цього ядра є те, що держави залишаються об'єднаними за допомогою спільних демократичних легітимних органів ... і можуть контролювати дотримання прийнятого законодавства”³¹.

Йошка Фішер про кінцеву мету європейської інтеграції

Закликом до створення “європейської федерації” німецький міністр закордонних справ Йошка Фішер розпочав дискусію про кінцеву мету європейської інтеграції. У своїй програмній (так її називає журнал “Die Welt”³²) промові у Берлінському університеті імені Гумбольдта 12 травня 2000 Фішер зазначив, що створення “європейського ядра” з числа держав, найбільш зацікавлених у тіснішій інтеграції, могло би допомогти успішному здійсненню подальшої інтеграції. Речник фракції Вільної Демократичної партії у бундестазі Гельмут Гаусман відзначає, що ідея “європейського ядра” була висловлена у середині 90-х років і занесена під ключовим словом “гнучкість” до Амстердамського договору³³.

Слід зазначити, що концепція “європейського ядра” (розроблена у доповіді християнських демократів Вольфганга Шойбле / Карла Ламерса у 1994 р.) є сьогодні одним з найбільш дискутованих варіантів концепції ступінчатої інтеграції (вперше згаданої у доповіді прем'єр-міністра Бельгії Лео Тіндемаса у 1975 р.). Згідно з цією концепцією деякі держави, що входять до складу ЄС, можуть у своїх інтеграційних устремліннях випереджати інших членів. Зразком ступінчатої інтеграції вважається концепція “Європи двох (чи більше) швидкостей”³⁴.

Пропозиція Й.Фішера щодо створення "європейського ядра", яке міністр називає також "гравітаційним центром", спирається на необхідність паралельної організації перебігу обох процесів європейської інтеграції, а саме, розширення ЄС і політичної інтеграції. Такий "гравітаційний центр" мають утворити ті держави, які, спираючись на глибоке європейське переконання, готові розпочати процес політичної інтеграції. Держави, що належатимуть до "гравітаційного центру", повинні стати авангардом, локомотивом політичної інтеграції, для яких уже будуть характерні усі елементи пізнішої федерації³⁵.

Німецький міністр закордонних справ вважає, що неможливо назвати сьогодні країни, які могли б взяти участь у такому проекті. Проте слід чітко визначити наступне: цей авангард ніколи не може бути ексклюзивним, а повинен не лише залишатися відкритим для усіх держав, що є членами ЄС чи кандидатами на вступ до ЄС, але й демонструвати активне зацікавлення до процесу розширення і випромінювати привабливість для інших членів. Для тих, хто бажає взяти участь, але не має для цього змоги, повинні існувати перспективи для пізнішого приєднання. Тому, наголошує Й.Фішер, прозорість і можливість співпраці слугують найважливішими факторами для визнання і реалізації проекту, що запобігатиме, в свою чергу, новому розколу Європи.

Європейська промова Й.Фішера викликала за кордоном найрізноманітніші відгуки. Газета "Financial Times Deutschland" пише, що найкритичніші зауваження висловив британський уряд. Речник з Downing Street наголосив, що Європа не повинна розпастися на дві групи³⁶. Натомість з Парижу поступили хвалебні відгуки. Зокрема, та ж газета повідомляє, що французький міністр закордонних справ Губер Ведрін у інтерв'ю газеті "Le Monde" вітає пропозицію Й.Фішера стосовно федеративного устрою Європи, оскільки ідеї Й.Фішера співзвучні з ідеями Ж.Делора. Також польський президент Александр Квасьнієвський відчув у промові Й.Фішера тверду віру у майбутнє Європи.

Політичний коментатор впливового видання "Die Welt" Міхаель Інакер наголошує, що, хоча і не обов'язково розділяти погляди Й.Фішера, проте зараз на дискусію винесені конкретні пропозиції, про які можна сперечатися³⁷. Також і Г.Шнайдер відзначає, що Й.Фішер зробив суттєвий крок: він виніс на обговорення проект федеративного устрою ЄС³⁸.

У своїй промові Й.Фішер подає нову картину політичного устрою континенту: Європа як "європейська федерація" – з президентом, двопалатним парламентом – заснована на новому договорі між національними державами і федерацією. Й.Фішер твердо переконаний, що завершення європейської інтеграції може бути успішним лише у тому випадку, якщо вона "відбудеться на основі розподілу суверенітету між Європою і національними державами". М.Інакер зауважує, що Й.Фішер уявляє Європу не з позиції Брюсселя, а з позиції національної держави, яка залишається невід'ємною величиною³⁹.

Німецький міністр пропонує, щоб депутати Європарламенту водночас були депутатами національних парламентів. Друга палата може бути сформованою за зразком американського сенату, сенатори до якої напряму обиралися б державами, або ж стати палатою держав за зразком німецького бундесрату. Таким чином, Європарламент завжди репрезентуватиме обидві субстанції: Європу національних держав і Європу громадян.

Проте пропозиція Й.Фішера стосовно створення двопалатного парламенту з депутатів, які одночасно були б членами національних парламентів, отримала критичну оцінку. Так, Інго Фрідріх (віце-президент парламенту), ГансГерт Пьоттерінг (голова парламентської фракції консервативної європейської народної партії) і Клаус Генш (колишній президент Європарламенту і нинішній депутат) вважають, що парламент є не просто представництвом національних держав, але й відбиває інтереси більше, ніж 370 млн. громадян Європи. Тому думка, що депутати Європарламенту можуть бути одночасно членами національних парламентів, сприймається як крок назад у демократичному розвитку Європи⁴⁰.

Для європейської виконавчої влади Й.Фішер також пропонує дві моделі: Рада ЄС може бути трансформована у європейський уряд, який формуватиметься з національних урядів, або ж, в процесі його створення, можна відштовхуватися від нинішньої структури Єврокомісії, провівши прямі вибори президента, наділеного широкими виконавчими повноваженнями.

Й.Фішер превентивно відкидає можливі звинувачення у прагненні створити нові, запутані та анонімні інституції. На його думку, конституційний договір повинен визначити, “що регулюватиметься на європейському рівні, а що – на національному”. В інтерв'ю авторитетному тижневику “Spiegel” Фішер уточнив, що така федерація могла би бути обмежена сферами внутрішньої та зовнішньої політики, а також валютним суверенітетом. Усе, що не повинно врегулюватися на європейському рівні, залишатиметься у руках національних держав⁴¹.

Для такого нового облаштування Європи Фішер пропонує прийняти “європейську конституцію”. Основою цієї конституції повинно стати “закріплення основних прав, прав людини та прав громадян, рівномірний розподіл повноважень між європейськими інституціями та національно-державним рівнем”. “Головним завданням такої європейської конституції стане визначення взаємовідносин між федерацією та національною державою”, а “принцип субсидіарності набуде у такій федерації статусу конституційного положення”⁴².

Й.Фішер зазначив, що процес формування такої федерації може відбуватися в два або три етапи. Спочатку слід посилити співпрацю між державами, які хочуть кооперуватися тісніше, ніж інші. Наступним кроком може стати утворення шляхом підписання нового європейського договору так званого “гравітаційного центру” з тих дер-

жав, що готові до тіснішого політичного співробітництва. Останнім кроком стане побудова європейської федерації.

Німецько-французьке партнерство і майбутнє Європи

Крістіан Буссе зауважує, що дискусія про зміст та цілі європейської інтеграції набула останніми роками особливої інтенсивності. Наріжними каменями цієї дискусії можуть вважатися висловлювання Жака Делора, Йошки Фішера і Жака Ширака, хоча існують також численні інші бачення та наукові проекти⁴³. Особливо активно дебати стосовно федеративного майбутнього європейської інтеграції ведуться у Франції.

Г.Маргольд пояснює це тим, що федеративні тенденції європейської інтеграції сприймаються у Франції більш активно, ніж у Німеччині, що може бути зумовлено політичною свідомістю. Причиною такої активності служить традиційно більш ґрунтовний підхід французької наукової думки до ідеї федеративної Європи, ніж це питання висвітлюється у німецькому вченні про державу, що зумовлено в свою чергу централізованим устроєм Франції⁴⁴.

На думку експерта з питань німецько-французьких взаємовідносин Йоахіма Шільда існує багато причин для того, чому відкриті та ґрунтовні дебати про майбутнє ЄС слід вважати своєчасними: перша хвиля розширення неухильно наближається, складні проекти і суперечливі теми 90-х років поки що вирішені, згода громадян до продовження будівництва європейського дому постійно зростає, питання реформування ЄС поставлено на порядок денний⁴⁵.

Вирішальний внесок Й.Фішера і Ж.Ширака до дискусії про майбутнє ЄС полягає, на думку Й.Шільда, в тому, що вони обмірковують поставлену проблему на один етап далі і бачать необхідність проведення відповідних реформ ще перед розширенням ЄС до 27 чи більше членів⁴⁶.

У процесі ведення дебатів про майбутній образ ЄС простежується постійне зближення поглядів між Німеччиною і Францією, а концептуальна база спільної інтелектуальної і політичної провідної ролі обох країн у процесі перебудови союзу стала багатшою. Й.Шільд наголошує, що промова німецького міністра закордонних справ значним чином посприяла цьому процесові: він свідомо використав пропаговану Ж.Делором концепцію федерації національних держав і авангардної групи. Під час своєї промови Й.Фішер свідомо проводив паралелі з французькими пропозиціями, пропонуючи більш виразний федералістський і "голлістсько-сумісний" варіант розвитку інституцій ЄС – напр., розвиток Європарламенту в європейський уряд чи утворення другої палати Європарламенту як представництва націй⁴⁷.

Виступаючи з промовою у Французькому Центрі Фрайбурзького університету 30 січня 2001 р. міністр закордонних справ Німеччини наголосив, що Європа базується на німецько-французькому порозуміння, на нашому тісному партнерстві. Ці стосунки є недоторканими і залишаться

такими також і під час майбутнього розвитку європейської інтеграції⁴⁸.

У своєму виступі перед німецьким бундестагом 27 червня 2000 р. французький президент Жак Ширак підкреслив: "Для успішного будівництва європейського дому нам слід спочатку укріпити німецько-французьку дружбу, і, можливо, надати їй нового імпульсу." З цієї метою країни, які хочуть далі чи швидше просуватися вперед, можуть утворити спільно з Німеччиною і Францією "авангардну групу"⁴⁹.

Й.Шільд слушно зауважує, що німецько-французькі дебати не можуть зупинитися на питанні майбутнього реформування європейських інституцій, а повинні бути доповнені питанням, яке неухильно ставить Ж.Делор: Чого європейці хочуть досягти у майбутньому?⁵⁰ Інтенсивні дебати про мету майбутніх інтеграційних зусиль так само необхідні, як і дебати про реформування органів ЄС.

Завдяки промовам, виголошеним Й.Фішером 12 травня 2000 р. у Берлінському університеті імені Гумбольдта та Ж.Шираком 27 червня 2000 р. перед німецьким бундестагом, на загальну дискусію були винесені основні проблеми процесу європейської інтеграції. Було продемонстровано розуміння необхідності проведення радикальної реформи інституцій ЄС, без якої ця організація не зможе подолати потрясіння, зумовлені її розширенням, що загрожуватиме, в свою чергу, процесові інтеграції і спричинить катастрофічні наслідки для миру, демократії і добробуту у Європі. Питання про те, до якої мети повинен привести процес інтеграції і протягом якого періоду, дискутується сьогодні багатьма відомими політиками з країн ЄС. Пропонується створити всередині ЄС федеративне ядро (авангардну групу, піонерську групу, гравітаційний центр) з тих країн, які найдалі просунулися на шляху інтеграції і у свідомості цих політиків та громадян присутнє відповідне розуміння необхідності такого процесу. Подібне ядро з часом розширюватиметься, поки, нарешті, не об'єднає усіх членів союзу.

На питання про нинішні потреби ЄС Каспар Айнем відповідає твердженням: Європейський Союз потребує емоцій, дебатів про своє майбутнє та зацікавленості з боку своїх громадян. Європейський Союз вимагає такого подальшого розвитку, з якого можна зробити висновок, що йдеться про людей у Європі. Заповітною метою дебатів повинно стати перетворення союзу на впливовий інструмент в інтересах громадян⁵¹. Здійснення великої ідеї французького міністра закордонних справ Робера Шумана про створення європейської федерації може стати правильним напрямком на шляху до цієї мети.

ПОСИЛАННЯ

¹ Bocklet R. Subsidiarität und Föderalismus als Elemente der europäischen Integration: Vortrag des Bayerischen Staatsministers für Bundes- und Europaangelegenheiten im Rahmen der Vortragsreihe "Studium Generale" der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg am 6. November 2000 – <http://www.bayern.de/Presse-Info/Reden/2000/11-06-htm> – 10.12.2001.

- 2 Hänsch K. Über Nizza hinaus: Herausforderungen und Perspektiven für die Verfassung der erweiterten Europäischen Union // Thema Europa. / hrsg. von den SPD-Abgeordneten im Europäischen Parlament. Redaktion: Helmut Schmidt. – 11/2000. – http://www.spd-europa.de/pdf/ueber_nizza_hinaus.pdf – 11.12.2001. – S.9.
- 3 Politiklehrpfade Europa. – <http://www.lp6.bwue.de/lehr/postk19.htm> – 07.02.2000.
- 4 Stüwe K. Der Staatenbund als europäische Option. Föderative Entwicklungsperspektiven der Europäischen Union // Das Parlament. Beilage: Aus der Politik und Zeitgeschichte. – Nr.B 1-2. – 1999. – S.23.
- 5 Giscard d'Estaing V., Schmidt H. Pour une 'Europe de l'euro // Le Figaro. – 10.04.2000. – S.1, 16.
- 6 Janning J. Leitbilder // Europa von A bis Z: Taschenbuch der Europäischen Integration. / hrsg. von Werner Weidenfeld [u.a.] – Bonn: Europa Union Verlag, 2000. – S.283-284.
- 7 Ibid. – S.282.
- 8 Karolewski I. Die künftige Gestalt Europas: Funktionalismus oder Föderalismus?: Am Beispiel der Osterweiterung der Europäischen Union. – Münster: Lit-Verlag, 2000. – S.57.
- 9 Sbragia A. Thinking about the European Future: The Uses of Comparison // Euro-Politics: Institutions and Policymaking in the "New" European Community. / hrsg. von Alberta Sbragia. – Washington: Brookings Institution, 1992. – S.261.
- 10 Delors J. Rede zur Verleihung der Karlspreises am 28.Mai 1992 in Aachen // Das neue Europa. – München-Wien: Carl Hanser Verlag, 1993. – S.250.
- 11 Schneider H. Jacques Delors: Mensch und Methode. – http://www.ihs.ac.at/publication/pol/pw_73.pdf. – 19.10.2001. – S.3.
- 12 Hartmut M. Föderale Strukturen für Europa? Aktuelle Beiträge zur Debatte in Frankreich // Occasional Papers Nr.23. – Tübingen, 2000. – S.68.
- 13 Delors J. "Unsere historische Aufgabe: die Wiedervereinigung Europas": Rede im Rahmen der Wallenberg-Gedenk-Vortragsreihe im Aspen Institut Berlin am 14.November 1999. – <http://www.notre-europe.asso.fr/Delors-de.htm>. – 08.12.2001.
- 14 Hartmut M. Föderale Strukturen ... – S.69.
- 15 Delors J. "Unsere historische Aufgabe: die Wiedervereinigung Europas": Rede im Rahmen der Wallenberg-Gedenk-Vortragsreihe im Aspen Institut Berlin am 14.November 1999. – <http://www.notre-europe.asso.fr/Delors-de.htm>. – 08.12.2001.
- 16 L'européen Delors critique l'Europe // Le monde, 19 Janvier 2000. – <http://archive.lemonde.fr/lemonde/cgi-bin/Lmondell.cgi> – 08.12.2001.
- 17 Delors J. "Die Europäische Avantgarde – für eine neue Dynamik im Integrationsprozess": Beitrag im Rahmen des Kolloquiums in Paris am 29.Juni 2000. – <http://www.notre-europe.asso.fr/DiscoursVI00-de.htm>. – 08.12.2001.
- 18 Ibid. – S.5.
- 19 Ibid. – S.5.
- 20 Hartmut M. Föderale Strukturen ... – S.71.
- 21 Schmidt H. Die Selbstbehauptung Europas: Perspektiven für das 21. Jahrhundert. – Stuttgart-München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2000. – S.107.
- 22 Edmund Stoiber trifft Helmut Schmidt: Ein Gespräch über die Zukunft der EU und deutsche Interessen: "Begrenzt Europas Macht" im Juli 2001. – http://www.zeit.de/2001/07/Politik/200107_stoiber.html – 10.12.2001.
- 23 Schmidt H. Die Selbstbehauptung ... – S.107.
- 24 Ibid., S.246.
- 25 Edmund Stoiber trifft Helmut Schmidt: Ein Gespräch über die Zukunft der EU und deutsche Interessen: "Begrenzt Europas Macht" im Juli 2001. – http://www.zeit.de/2001/07/Politik/200107_stoiber.html – 10.12.2001.
- 26 Schmidt H. Die Selbstbehauptung ... – S.143.
- 27 Edmund Stoiber trifft Helmut Schmidt: Ein Gespräch über die Zukunft der EU und deutsche Interessen: "Begrenzt Europas Macht" im Juli 2001. – http://www.zeit.de/2001/07/Politik/200107_stoiber.html – 10.12.2001.
- 28 Schmidt H. Die Selbstbehauptung ... – S.249.
- 29 Ibid. – S.199-200.
- 30 Ibid. – S.249.
- 31 Hänsch K. Über Nizza hinaus: Herausforderungen und Perspektiven für die Verfassung

- der erweiterten Europäischen Union // Thema Europa. / hrsg. von den SPD-Abgeordneten im Europäischen Parlament. Redaktion: Helmut Schmidt. – 11/2000. – http://www.spd-europa.de/pdf/ueber_nizza_hinaus.pdf – 11.12.2001. – S.21.
- ³² Fischer fordert europäische Föderation: Außenminister will neues Europa bauen // “Die Welt” (13.05.2000). – <http://www.welt.de/daten/2000/05/13/0513eu167873.htm> – 12.12.2001.
- ³³ Haussmann H. Fischers Europa-Vision ist verschwommen. Pressemitteilung vom 12.05.2000. – <http://www.liberal.de/db/ak.zeige.html> – 12.12.2001.
- ³⁴ Giering C. Flexibilisierung // Europa von A bis Z: Taschenbuch der Europäischen Integration. / hrsg. von Werner Weidenfeld [u.a.] – Bonn: Europa Union Verlag, 2000. – S.209-212.
- ³⁵ Fischer J. Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration. – Rede in der Humboldt-Universität in Berlin am 12.05.2000. – <http://www.gruene-ger.de/themen/bund/fischer.htm> – 06.10.2001.
- ³⁶ Knust C.: Fischers Europa-Visionen wecken Sorgen über ein Vorseilen der Kernstaaten // “Financial Times Deutschland” (15.05.2000) – <http://www.ftd.de/pw/eu/FTD958321717215.html> – 12.12.2001.
- ³⁷ Inacker M. Joschka Fischer gelingt der große außenpolitische Wurf // “Die Welt” (13.05.2000) – <http://www.welt.de/daten/2000/05/13/0513eu167869.htm> – 12.12.2001.
- ³⁸ Schneider H. Eine föderale Verfassung für Europa? Überlegungen zum jüngsten Denkanstoß des deutschen Außenministers Joschka. – Bamberger Beiträge zur Erforschung und zur internationalen Politik. – Nr.2. – 2000. – <http://www.uni-bamberg.de/sowi/europastudien/documente/beip2.pdf> – 12.12.2001. – S.4.
- ³⁹ Inacker M. Fischers Europa der stolzen Nationen // “Die Welt” (13.05.2000) – <http://www.welt.de/daten/2000/05/13/0513eu167867.htm> – 12.12.2001.
- ⁴⁰ Fischer regt Europäische Föderation an // “Financial Times Deutschland” (12.05.2000) – <http://www.ftd.de/pw/eu/FTD4QYEM58C.html> – 12.12.2001.
- ⁴¹ Knust C. Fischers Europa-Visionen wecken Sorgen über ein Vorseilen der Kernstaaten // “Financial Times Deutschland” (15.05.2000) – <http://www.ftd.de/pw/eu/FTD958321717215.html> – 12.12.2001.
- ⁴² Fischer J. Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration. – Rede in der Humboldt-Universität in Berlin am 12.05.2000. – <http://www.gruene-ger.de/themen/bund/fischer.htm> – 06.10.2001.
- ⁴³ Busse C. Braucht Europa einen Kern? Zur gegenwärtigen Diskussion um die Zukunft der europäischen Integration // Das Parlament. Beilage: Aus der Politik und Zeitgeschichte. – Nr.B47. – 2000. – <http://www.das-parlament.de/47-11/beilage/ba-2.html> – 09.10.2001
- ⁴⁴ Marhold H. Föderale Strukturen ... – S.4.
- ⁴⁵ Schild J. Über Nizza hinaus: deutsch-französische Debatten über die Zukunft der EU. / Aktuelle Frankreich-Analysen. – Nr.16 August 2000. – <http://www.dfi.de/PDF-Dateien/Afa16.pdf> – 12.12.2001. – S.2.
- ⁴⁶ Ibid. – S.2.
- ⁴⁷ Ibid. – S.10.
- ⁴⁸ Fischer J. Die Zukunft Europas und die deutsch-französische Partnerschaft. – Rede vor dem Frankreich-Zentrum der Universität Freiburg am 30. Januar 2001. – <http://www.auswaertiges-amt.de/www/de/infoservice/download/pdf/reden/2001/r0110130d.pdf> – 12.12.2001.
- ⁴⁹ Chirac J. Unser Europa. – Rede des französischen Staatspräsidenten vor dem Deutschen Bundestag am 27. Juni 2000. – http://bundesregierung.de/top/dokumente/Rede/ix_12732.html – 19.10.2001.
- ⁵⁰ Schild J. Über Nizza hinaus: deutsch-französische Debatten über die Zukunft der EU. / Aktuelle Frankreich-Analysen. – Nr.16 August 2000. – <http://www.dfi.de/PDF-Dateien/Afa16.pdf> – 12.12.2001. – S.11.
- ⁵¹ Einem C. Braucht die Europäische Union eine Verfassung? Der Post-Nizza-Prozess in zweierlei Perspektive // Europäische Rundschau. – Nr.4. – 2001. – S.88.

Надійшла до редакції 25.01.2002